

Estetyka wzniosłości: wybrane zagadnienia

Dr Paweł Drabarczyk vel Grabarczyk

Semestr letni 2024/2025

Czy wzniosłość stała się w dzisiejszych czasach swego rodzaju „nadestetyką”, szeroko obecną nie tylko w galeriach, ale i na kinowych ekranach, w muzyce, grach komputerowych, etc.? Czy jest domysłą formułą estetyczną doby antropocenu, pozwalającą na wgląd w problemy współczesności? Co zdecydowało o spektakularnej karierze pojęcia „the sublime”? Czy może odwieczna fascynacja spotkaniem z tym, co nas, jako istoty ludzkie, przekracza? Zajęcia przybliżają zagadnienia związane z funkcjonowaniem kategorii wzniosłości w jej historycznych i dzisiejszych interpretacjach, z perspektywy wybranych współczesnych realizacji – nie tylko artystycznych. Przyświeca im pytanie – dlaczego od dwudziestego wieku na tak wielu polach piękno przegrywa ze wzniosłością? Przeanalizowane zostaną relacje kategorii wzniosłości oraz m.in. artystycznych reprezentacji przyrody (także krajobrazu zdegradowanego, poddanego cywilizacyjnej presji). Spróbujemy także znaleźć odpowiedź na pytanie, co mają ze sobą wspólnego postromantyczny krajobraz i abstrakcyjny obraz pustki. Przyjrzymy się licznym pracom (w tym także obrazom filmowym), w których wyraża się intuicja katastroficzna, także w kontekście zagrożenia wojną nuklearną. Podejmiemy temat „poręczności” pojęcia wzniosłości dla sztuki dążącej do zasygnalizowania pierwiastka duchowego; przeanalizujemy zbliżenie pomiędzy wzniosłym doświadczeniem estetycznym a opisywanym przez Rudolfa Otta doświadczeniem numinotycznym. Przywołane zostaną także dwa pojęcia w różny sposób spletające się z wzniosłością: niewyobrażalne i niesamowite. To pierwsze – w kontekście tego, co w historii XX wieku najczęściej zyskiwało miano niewyobrażalnego, czyli Zagłady. Do Freudowskiego „niesamowitego” odniesiemy się z kolei ze względu na to, że traktowane bywa jako najważniejszy wkład, jaki ubiegłe stulecie wniosło do teorii *the sublime*. Zastanowimy się wreszcie – czy wzniosłość ma potencjał autokrytyczny i zwracając się ku aktualnym problemom świata jest w stanie przekraczać własne ograniczenia.

Zakres tematyczny zajęć:

- 1) (Nie)aktualność piękna? Wzniosłość a piękno;
- 2) Wzniosłe powidoki romantyzmu – nowe żywioły, nowa estetyka krajobrazu;
- 3) Jaka wzniosła katastrofa;
- 4) Urodzeni pod gwiazdą Północy - wzniosłość nuklearna
- 5) Wzniosłość jako narzędzie totalitaryzmów;
- 6) Wzniosłe jako niewyobrażalne;
- 7) Pod znakiem Saturna – wzniosłość i melancholia;
- 8) Wzniosłość a numinosum;
- 9) Estetyka pustki;
- 10) Romantyczna polskość między sublimacją a „sublironią”;
- 11) Między niesamowitym a wzniosłym;
- 12) Afektywny wymiar wzniosłości.
- 13) Wzniosłość a nowe media;
- 14) Wzniosłość abiektu?
- 15) Wzniosłość zawłaszczająca? Wzniosłość krytyczna?

Lektury:

- Jean-François Lyotard, *Wzniosłość i awangarda*, przeł. Marek Bieńczyk, „Teksty Drugie”, 1996 nr 2-3, s. 173-189.
- Maria Janion, *Kuźnia natury*, Słowo / Obraz Terytoria, 1994.
- Beata Frydryczak, *Krajobraz. Od estetyki the picturesque do doświadczenia topograficznego*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 2014, s. 217-234.
- Andrzej Pieńkos, *Kultura spektaklu. Malarstwo katastrof wulkanicznych w oświeceniu*, [w:] tegoż, *Okropności sztuki. Nowoczesne obrazy rzeczy ostatecznych*, Słowo/Obraz Terytoria Gdańsk 2000, s. 77-94.
- Paul Virilio, *Wypadek pierwotny*, przeł. Krystyna Szeżyńska-Maćkowiak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007.
- Dominick LaCapra, *Historia w okresie przejściowym. Doświadczenie, tożsamość, teoria krytyczna*, przeł. Katarzyna Bojarska, Universitas, Kraków 2009 - rozdział czwarty. Wobec wydarzeń granicznych: sytuowanie Agambena.
- Georges Didi-Huberman, *Obrazy mimo wszystko*, Kraków 2012, s. 36, s. 9-62.
- Dorota Głowacka, *Wysłuchując się w ciszę. Estetyka pamięci o Zagładzie według Jean-François Lyotarda*, „Teksty Drugie”, 2007, 1-2, s. 41-59.
- Anthony Vidler, *Nieswojskie domy*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, 2004, nr 3-4 (266-267), s. 21-34.
- Dariusz Czaja, *Imiona pustki*, [w:] tegoż, *Lekcje ciemności*, Wołowiec, Wydawnictwo Czarne 2009, s. 209-236.

Warunki zaliczenia przedmiotu:

1. Obecność na zajęciach: dopuszczalne trzy nieobecności nieusprawiedliwione, maksymalna liczba nieobecności: 5. Powyżej trzech każdą należy zaliczyć na konsultacjach lub w innej ustalonej z prowadzącym formie.
2. Aktywność na zajęciach.
3. Przygotowanie prezentacji, w której omawiane podczas zajęć narzędzia teoretyczne posłużą do interpretacji wybranego tekstu kultury.